

A rablások alakulása és főbb jellemzői az 1967-1989. években

I. A rablások terjedelme és dinamikája az ismertté vált bűncselekmények alapján

Minden olyan társadalmi, gazdasági jelenségnél, amelynek alapegysége, az ún. megfigyelési egysége is már eleve összetett, heterogén, annak adott időbeli volumene, az ún. sokasága, illetve dinamikus mozgása is több oldalról, általában eltérő mértékegységek alapján határozhatók meg. Kifejezetten ilyen jelenség a bűnözés is, amelynek megfigyelési egysége, a komplex értelemben vett bűncselekmény (tágabb értelemben lehet bűneset vagy bűnügy) az egymást feltételező objektív és szubjektív elemek kapcsolatában valósul meg. Így a bűnözés statisztikai vizsgálata, elsősorban a bűnözés terjedelmének mérése, illetve tendenciájának kifejezése is csak a megfigyelési egység és a sokaság egyértelmű meghatározása, azaz a két elem fogalmilag elhatárolt, homogénebb oldaláról történhet. Ilyen értelemben szokás megkülönböztetni az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztikában – adott időszakra – az *"ismertté vált bűncselekményeket"* (az objektív vagy cselekményi oldalról), illetve az *"ismertté vált bűnelkövetőket"* (a szubjektív vagy elkövetői oldalról). Ezek a bűnözés terjedelmére utaló mutatók természetesen adott területen és időszakban számszerűen is eltérnek egymástól.¹

A bűnözés adott területre és időszakra vonatkozó volumene azonban attól függően is eltérő, hogy a büntető eljárás melyik szakaszában történik a megfigyelés, a számbavétel. E tekintetben hazai viszonylatban, az előbbieket mellett, csak a *"jogerősen elítéltek"* mutatója játszik kiemelt szerepet.

¹ Az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztikában alkalmazott "ismertté vált bűncselekmények" definíciója tartalmilag eltér a büntetőjogi bűncselekmény fogalomtól, mivel az előbbi magában foglalja azokat a cselekményeket is, amelyeknél az alanyi oldalon a büntetethez való köztartozást kizáró ok áll fenn; továbbá azokat is, amelyeknél az elkövető kiléte nem állapítható meg. Az "ismertté vált bűnelkövetők" fogalma viszont csak a büntetőjogilag felelősségre vonható gyanúsítottakra vonatkozik, ideértve a büntetethez való köztartozást megszüntető okok alanyait is. A szóban forgó statisztikai rendszerben a két alapkategória közötti ellentmondás feloldására 1974. január 1-jei hatállyal vezették be az "ismertté vált elkövetők" fogalmát, amely kiterjed minden büntetőjogi normaszegőre, függetlenül a büntetőjogi alannyá-válás feltételeitől.

A bűnözés terjedelmének e háromféle módon történő definiálása, illetve számbavétele természetesen nemcsak a bűnözés egészére vonatkozatható, hanem valamilyen szempontból homogénebb bűncselekmény-csoportokra, illetve egyes bűncselekmény-típusokra is alkalmazhatók. Ezen túlmenően a bűnözés dinamikus mozgása, tendenciája vizsgálatánál lehetőség nyílik a három mutatószám sorainak párhuzamos összehasonlítására is. Természetesen ez nem végezhető közvetlenül az abszolút számok alapján, mivel fogalmilag, illetve részben mértékegységben is eltérő sokaságok összehasonlításáról van szó, hanem csak az azokból számított dinamikus viszonyszámok felhasználásával. Ily módon a párhuzamos összehasonlítás már grafikusán is ábrázolható. Ezt tesszük itt is a bűnözés egészének és a rablás főbb mutatóinak dinamikus mozgására nézve, mintegy előzetes áttekintés céljából. (Lásd 1. sz. ábrát és az 1. sz. táblát!)

1. sz. tábla

A hazai közbűnözés alakulása a főbb mutatók alapján (1967-1970=100)

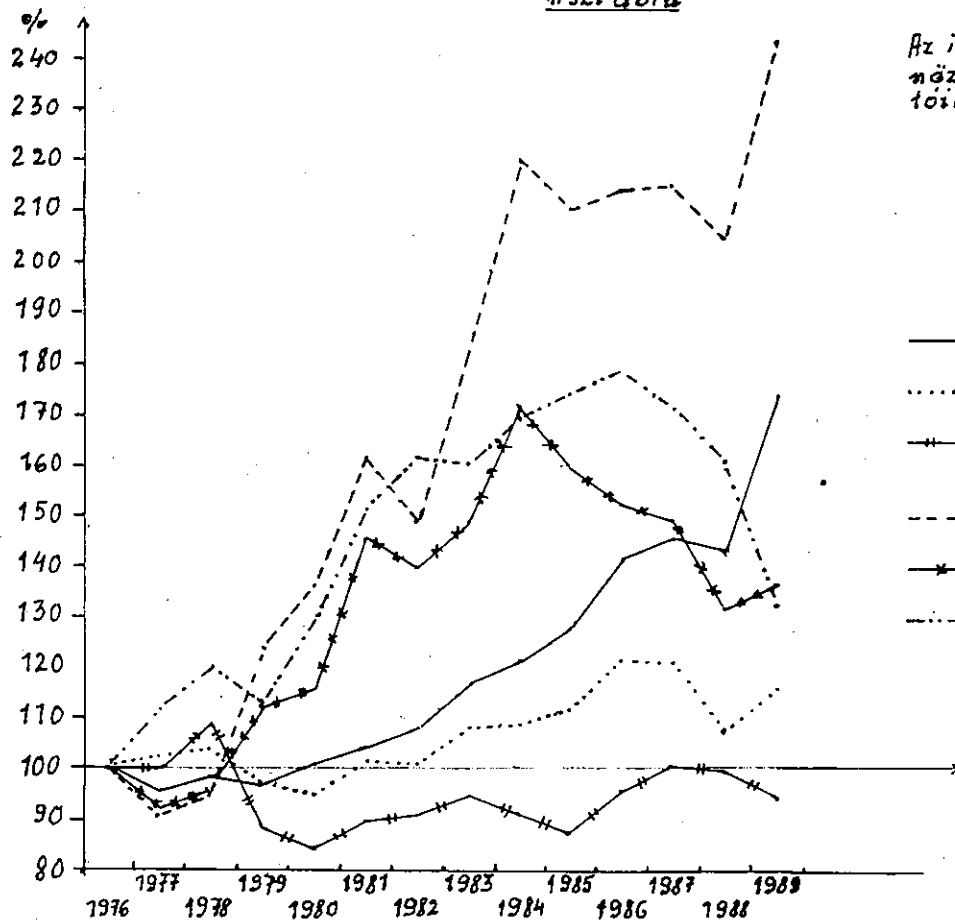
Időszak átlaga	bűncselekmények	Ismertté vált		Jogerősen elítéltek
		elkövetők	bűnelkövetők	
1967-1970	100,0	100,0	100,0	100,0
1971-1974	99,9	100,5	106,0	119,0
1975-1978	106,3	97,9	108,2	120,3
1979-1982	112,4	94,9	106,3	109,1
1983-1986	139,5	109,2	122,0	113,9
1987-1989	169,6	110,9	124,1	120,9

Jóllehet tanulmányunk célja a hazai rablás bűncselekmények és elkövetőinek elemzése, ez azonban szükségessé teszi a bűnözés egészével, s ezen belül a vagyon elleni, illetve az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmény-csoportjaival való összehasonlítást is.²

Alaposabban átnézve az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztikai kiadványok alapján az ismertté vált bűncselekmények számszerű alakulását 1967-1989 évek között, kitűnik, hogy e huszonhárom évet átfogó intervallumon belül a bűnözés terjedelme szempontjából négy sajátos, homogénebb hosszabb-rövidebb periódust különböztethetünk meg. Nevezetesen: 1967-1975,

² Mivel a Btk. szerint rablás büntetést követi el az: "Aki idegen dolgot jogtalan elsajátítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből valaki ellen erőszakot avagy élet és testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, illetőleg valakit öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyez ..." Btk. (1978. évi IV. tv.) 321. szakasz (1) bekezdés.

1. sz. ábra

Az ismertté vált közvéleményes bűn-
názés és a rablások főbb mutató-
jainak alakulása 1976-1989
között

(1976 = 100)

- = Összes bűncselekmény
- = Összes bűnelkövető
- x-x- = Foqerősen elítéltek
- - - = Rablás bűncselekmények
- * * - = Rablás bűnelkövetői
- · - · - = Rablás miatt foqerősen elítéltek

1976-1980, 1981-1985 és az 1986-1989. évek közötti szakaszokat.³ (A szakaszonként átlagolt adatokat lásd a 2. sz. táblázatban!)

Az *első*, kilenc évet átfogó szakasz jellemzői: Az ismertté vált bűncselekmények évi átlagos száma 118062; az évi átlagos növekedési ütem 0,1%; 1975-ben az 1967-es bázison a növekedési szint 100,8%. Végeredményben kisebb-nagyobb hullámzásokon keresztül 1975-ben csak mintegy 1000 bűncselekménnyel haladta meg az 1967. évi szintet, lényegében tehát a rendelkezésre álló adatok alapján a bűnözés csaknem stagnálása állapítható meg.

A *második*, az 1976-1980 közötti öt évet átfogó szakaszt is tulajdonképpen még a stagnálás jellemezte, mivel minimális eltérésekkel (csökkenések után) csak 1980-ban érte el, illetve haladta meg az 1976-os bűncselekmény-szintet (1046-tal), ugyancsak 0,8%-kal, az évi átlagos növekedési ütem pedig közel 0,2%. Mindez azonban az első szakaszhoz képest átlagosan mintegy 9000-rel magasabb bűncselekményszámmal történik. A bűncselekmények évi átlagos száma 127138, azaz mintegy 7,7%-kal magasabb az előbbi időszak átlagánál.

A *harmadik*, az 1981-1985 éveket átfogó szakasz jellemzői: 1981-től (tulajdonképpen már 1979-80-tól) egyértelműen, törésmentes a bűnözés trendjének fokozatos emelkedése. A bűncselekmények évi átlagos száma 149813, amely több mint 22000-rel, azaz 17,8%-kal magasabb az előző szakasz hasonló adatahoz képest; az évi átlagos növekedési ütem 5,2%. Az 1985. évi növekedési szint az 1980-as bázison 127,1%, s ez több mint 35000 bűncselekmény-növekedést jelentett.

Az 1986-89-es évek közötti *negyedik* szakaszban a bűnözés tendenciája felgyorsult. A bűncselekmények évi átlagos szám 195.000, amely közel 45700-zal, 30,5%-kal magasabb az előző szakasz átlagához képest; az időszakon belüli átlagos fejlődési ütem 7,2 %. Az éves adatok és az 1. sz. ábra alapján úgy tűnik, hogy e nagyobb volumenű és arányú növekedést az 1989. évi 21,6%-os intenzívebb emelkedés idézte elő. E mögött azonban némi számbavételi módosítás is mutatkozik, amennyiben a nyomozási időtartam meghosszabbításával az 1988-ban ismertté vált bűncselekmények egy részét csak 1989-ben regisztrálták, amely természetesen az időszak átlagát és a tendenciáját nem befolyásolja. A bűnözésnek ez a fokozott ütemű növekedése az előrejelzések szerint várhatóan tovább erősödik. Ezt igazolja az ismertté vált bűncselekmények már az 1990. évre bekövetkezett több mint 341 ezres száma is.

³ A BM ORFK keretében végzett kutatás a bűnözés 1965-1984. évek közötti alakulását két, egyenként tízéves szakaszra, majd azokon belül négy, illetve ötéves szakaszokra bontva elemzi a tendencia bemutatása céljából, "A magyarországi bűnözés várható alakulása az ezredfordulóig, különös tekintettel a személyek javait károsító bűncselekményekre", BM Könyvkiadó, 1987. 24. és k. p.

A *rablás* bűncselekmények abszolút számban mutatkozó egyértelmű növekedése mellett az ismertté vált bűncselekmények egészén belüli részesedési aránya 1979-ig átlagosan 0,5-0,6% körül mozgott, majd némi emelkedéssel 1984-re meghaladta az 1%-ot; az utóbbi két évben ismét 1% alá esett vissza. Ezt a relatív csökkenést azonban csupán a bűnözés összességének a rablásoknál nagyobb mértékű növekedése idézte elő.

Az nyilvánvaló, hogy a bűncselekmények összességének dinamikus mozgása az egyes — terjedelmétől függően is meghatározó — bűncselekménycsoportok, illetve bűncselekménytípusok időbeli alakulásának, ezek együttes hatásának következménye. Ezen belül azonban a strukturális dinamika kisebb-nagyobb eltérést mutat; azaz: a bűncselekmények egyes csoportjai, illetve típusai már nem határolhatók el egyértelműen az előbbi négyes időintervallum szerint. Például a lopásoknál vagy még élesebben a betöréses lopásoknál az 1967-1971, 1972-1979, 1980-1987 és az 1987 utáni évközök, mint homogénebb intervallumok között jelentkezik jelentős számszerű növekedés, tendenciabeli ütemváltás. Más esetben, pl. a közlekedési bűncselekményeknél viszont a folyamatos hullámlások miatt még a tendencia szempontjából sem határolhatók el homogénebb évcsoportok.

Mivel a rablás olyan vagyoni elleni bűncselekmény, amelynek elkövetési módját az erőszak alkalmazása jellemzi, indokolt a személyek javai elleni, illetve az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmény-csoportok dinamikus alakulására is utalni az előbbieken jelzett négy időszak bontásában. Bár rablást társadalmi tulajdon ellen is elkövetnek, ez azonban az összes rablásoknak átlagosan csak 1,5-2%-a, ezért reálisabb az összehasonlítás a *személyek javai elleni* cselekmények vonatkozásában. Ez a bűncselekmény-csoport tendenciájában szinte párhuzamosan követi — némileg alacsonyabb szinten — az ismertté vált bűncselekmények alakulását 1980-ig. 1980-tól 1989-ig viszont az ismertté vált bűncselekmények közel 95 ezres növekedését mintegy háromnegyed arányban (73,5%-ban) a személyek javai elleni bűncselekmény-növekedése idézte elő, s 1989-re a bűncselekmények 52,7%-át tették ki. Önmagában tehát e bűncselekmény-csoport az utóbbi kilenc év folyamán 142,4%-kal növekedett, míg az összes bűncselekmények száma ez idő alatt "csak" 72,8%-kal. A személyek javai elleni bűncselekmények ez időintervallumon belül is felgyorsultan növekedtek. Az évi átlagos fejlődési ütem 1981-85 között 8,1%, 1986-1989 között pedig már 14,4%. (Lásd 2. sz. tábla!)

A rablások aránya e bűncselekménycsoporton belül az 1970-es évek körüli 1%-ról fokozatosan növekedett 1979-re 2%-ra. Ez az arány ezt követően is általában 2-2,2%, csak 1984. évben érte el a 2,5%-ot; majd fokozatos csökkenéssel 1989-re 1,5%-ra esett vissza a személyek javai elleni egyéb bűncselekmények intenzívebb emelkedése miatt.

Az *erőszakos és garázda* jellegű bűncselekmény-csoportnál sem mutatkozik jelentős változás az első két szakaszban: az évi átlagos fejlődési ütem 0,3%, illetve -0,1. Lényegében csak az 1983. évtől emelkedett számuk jelentősebben. Az 1981-85. évek közötti időszakban az évi átlagos fejlődési ütem

5,8%. 1986-ban érte el a közel 19 ezres maximumot, azóta átlagosan csökken. A rablás (itt az összes rablások) aránya e bűncselekmény-csoporton belül az 1967. évi 1,9%-ról szinte fokozatosan növekedik az 1984. évi 9,1%-os addigi maximumug, ezt követően csökkent 9, illetve 1986-ban 8,4%-ra; majd 1987-től ismét növekedik az aránya, 1989-re 10,8%-ra.

2. sz. tábla

Az ismertté vált bűncselekmények évi átlagos száma és az évi átlagos fejlődési üteme (%)

Időszak átlagá- ban	Összes bűncse- lekmény		Személyek javai elleni bcs.		Erőszakos és garázda jellegű bcs.		Rablás bcs-ek	
	száma	fejl. üteme	száma	fejl. üteme	száma	fejl. üteme	száma	fejl. üteme
1967-1975	118062	0,1	43344	0,0	14397	0,3	431	10,3
1976-1980	127138	0,2	46375	0,7	13570	-0,1	818	8,0
1981-1985	149813	5,2	62181	8,1	16259	5,8	1383	6,8
1986-1989	195500	7,2	93819	14,4	17521	0,04	1646	4,5

Az ismertté vált összes bűncselekményekkel, illetve a személyek javai elleni, valamint az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmény-csoportokkal szemben a vizsgált időszakban a rablás bűncselekmények alakulása az alábbi főbb jellemzőkkel tér el.⁴

— 1967-től szinte folyamatos az abszolút számban kifejezett évenkénti növekedés, és csak hat esetben mutatkozik az idősorban visszaesés, de ebből is csak kettő számottevő: 1977-ben 67-tel (8,9%-kal), illetve 1982-ben 96-tal (7,9%-kal) csökkent az ismertté vált rablás bűncselekmények száma a megelőző évhez képest.

— A relatív növekedés is a megfigyelt időszak folyamán jelentősebb hullámzásokat mutat.

— Ezzel együtt is a legintenzívebben növekvő bűncselekmény-típus. 1967-től 1989-re *bétszeresére* növekedett, míg az összes bűnözés ez idő alatt a kétszeresét sem érte el.

— Az előzőekben alkalmazott négy időszak szerinti tagolás alapján tehát nem kapunk egyértelmű, szembeötlő homogén csoportokat. (Az összehasonlítás végett azonban ezek mutatóit is jelezzük a 2. sz. összefoglaló táblázatban.) A

⁴ Némi összehasonlítási problémát jelent az a tény, hogy 1979-ig a rablások magukban foglalják a viszonylag nem nagyszámú kifosztás bűncselekményeket is.

rablás bűncselekmények dinamikus vizsgálatához inkább illeszthető a négyéves időközi átlagolás, amellyel már jól kiszűrhető az évenkénti ingadozás, és így módon reálisabban tükrözi az abszolút növekedés folyamatos tendenciájának, valamint ezek alapján az átlagos fejlődés ütemeit. (Lásd a 3. sz. táblát!)

3. sz. tábla

Az ismertté vált rablás bűncselekmények négyéves időszakok szerinti alakulása
(1967-1989. években)

Időszakok	A rablások évi átlagos száma	1967-70 közötti évi átlag = 100	Az időszakon be- lüli évi átlagos fejl. ütem (%)
1967-1970	323	100,0	19,2
1971-1974	505	156,3	7,3
1975-1978	679	210,2	7,8
1979-1982	1069	323,9	6,5
1983-1986	1548	479,3	5,9
1987-1989	1660	513,9	6,5

A vizsgált huszonhárom éves időszakon belül a bázisul vett 1967. évi 260 rablás-bűncselekmény 1970-re már 440-re emelkedik. Ez az első szakaszban átlagosan évi 60 cselekmény növekedést jelentett. A következő két időszakban (1971-1978 között) lelassult az abszolút növekedés, éves átlagban 45, illetve 43-ra; ezt követően pedig 100, illetve az 1983-1986 közötti időszakban már 120 a rablások évi átlagos növekedésének száma. Mint a bűnözés egészében, itt is tulajdonképpen 1979-80-tól kezdődik a növekedés felgyorsulása, de az 1983-1986-os szakaszból is kiemelkedő az 1984. évi 1953 rablási csúcs, amely 300-zal több az előző évinél, és ezt követően némileg alacsonyabb szintű stagnálás után csak 1989-ben jelentkezik újabb csúcs – 1983 rablással. Így az 1987-1989. közötti éves átlagos rablások száma 414%-kal magasabb az 1967/70. évi átlagnál.

Az egyes időszakon belüli évi átlagos fejlődési ütemek viszont csökkenő tendenciát jeleznek (3. sz. tábla 4. oszlop) az abszolút növekedéssel szemben. E látszólagos ellentmondás magyarázata az alacsony indulási szám. Ugyanis a 260 bűncselekményhez kapcsolódó évi 60 növekedési egység relatíve magasabb (23%), mint pl. az 1069-hez tartozó 120 egységnyi növekedés (11%). Más szóval: a dinamikában jelentkező csökkenő fejlődési ütemek egyre magasabb abszolút értéket képviselnek, amint az az előbbi ráutaló példából is kitűnik.

Kiegészítésként még megemlítjük, hogy a valóságos, a ténylegesen elkövetett bűncselekmények száma természetesen itt is magasabbak a latens bűnözés miatt. A rablás vonatkozásában a latenciát (a rejtve maradt

cselekményeket) egy 1982. évi reprezentatív felmérés⁵ 46%-ban határozza meg, a bűnügyi gyakorlat szakembereinek becslése szerint⁶ ez az arány 56%-ra tehető az 1980/85. évek időszakában, amely közepes latenciának minősíthető. Mivel a társadalmi-gazdasági, morális értékrendszerek változásával időszakonként a latens bűnözés is változik, feltehető, hogy az utóbbi évtizedben, de főleg az utóbbi években emelkedett a latencia a rablás területén is. Továbbá ugyancsak utalásként még megjegyezhető, hogy az adott területen és időszakban ismertté vált bűncselekmények száma az elkövetés és a tudósrajutás, illetve a nyomozás befejezése közötti időeltolódás miatt is eltérhet az ugyanazon területen és időszakban elkövetett bűncselekmények számától.⁷ Ez azonban hosszabb távon a bűnözés tendenciáját nem befolyásolja.

II. A rablások terjedelme és dinamikája az ismertté vált bűnelkövetők alapján

A bűnözés terjedelmének, sokaságának meghatározására, valamint az ezekből álló idősorokban mutatkozó tendencia kifejezésére – az 1. pontban tárgyaltak mellett –, a bűncselekmény kettős oldalából következően, indokolt az ismertté vált bűnelkövetők számát is vizsgálni. Ez a mutatószám azonban már a fogalmi eltérés, illetve a tartalmi összetétel (lásd 1. sz. jegyzet!) miatt sem nyújthat olyan teljesebb képet a bűnözésről, mint az ismertté vált bűncselekmények száma. Ezen túlmenően az egyre növekvő elkövetői latencia, azaz a felderítetlen maradt bűncselekmények száma is csökkenti a bűnözés teljesebb képét. Végül a nyomozás elrendelésétől, annak befejezéséig terjedő időtartam miatt további időbeli eltolódás is jelentkezik a cselekményi, illetve az elkövetői oldal szerinti számbavétel között, és így az adott területen és időszakban ismertté vált bűnelkövetők száma még kevésbé ugyanazon időszak bűnözését jelzi. Jóllehet ez az időbeli eltolódás hosszabb távon a bűnözés ily módon mért tendenciáját kevésbé befolyásolja, de a cselekményi, illetve az alanyi oldal együttes értékelésére –tekintettel a két oldal elkülönített számbavételére is –már jelentős zavaró tényezőként hat.

Rátérve az ismertté vált bűnelkövetők számszerű bemutatására, itt is a bűnözés egészéből indulunk ki. Az 1967-1989. évek közötti intervallumban az ismertté vált bűncselekményeknél tapasztalt egyértelműen elkülönülő négy periódus az ismertté vált bűnelkövetők relációjában már korántsem rajzolódik ki olyan élesen, illetve csak némi módosulással érvényesül az időeltolódás, a

⁵ Korinek László: Rejtett bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 90. p.

⁶ Déri Pál: Bűnözési helyzetünk és várható alakulása 2000-ig. Belügyi Szemle, 1987. 1. szám 18. p.

⁷ A bűnözés megfigyelésénél az időbeliség problematikájának részletesen elméleti vonatkozásait lásd Balázs József: A bűnözés mérésének elméleti alapkérdései c. tanulmányban. Acta Juridica et Politica, tom XIX., Fasc. 1. IV. fejezet. Szeged, 1972. Továbbá vö. Vauró István: A büntetőeljárás időtartamának alakulása. Statisztikai Szemle, 1990. 11. szám 845. és k. p.

többszörös bűnelkövetők, a bűncselekmény-halmazatok miatt. Ezért célszerűbbnek látszik a tendencia kifejezésére a négyéves időszakonkénti átlagok alkalmazása. (Lásd 4. sz. tábla!) Az idevonatkozó eredeti idősor adataiból első benyomásként a bűnelkövetők számának ingadozása tűnik legfőbb jellemzőnek.

4. sz. tábla

Az ismertté vált bűnelkövetők alakulása (1967-1989. évek között)

Időszak átlaga	Összes bűnelkövető		Ebből rablás bűnelkövetők		
	száma	1967/70 = = 100	száma	1967/70 = = 100	aránya %-ban
1967-1970	70860	100,0	386	100,0	0,5
1971-1974	75137	106,0	572	148,2	0,8
1975-1978	76670	108,2	770	199,5	1,0
1979-1982	75385	106,3	1101	285,2	1,5
1983-1986	86440	122,0	1354	350,8	1,6
1987-1989	87968	124,1	1191	308,5	1,4

Párhuzamosan vizsgálva a két idősort, megállapítható, hogy az ismertté vált bűnelkövetők száma tendenciájában az 1967. évi bázis alapján jó közelítéssel követi az ismertté vált közvédas bűncselekmények alakulását az 1978-1979-es évekig. Ettől kezdve azonban előbb mérsékelten, majd 1983-tól mind fokozottabban relatíve lemarad mind az elkövetők, mind a bűnelkövetők növekedése az ismertté vált bűncselekmények emelkedése mögött, (amit jól tükröznek az 1. sz. tábla adatai, valamint 1. sz. ábra idevonatkozó grafikonjai). Az eltérő ütemű trendek alakulása két okkal is magyarázható. Egyrészt – a bűncselekmények növekedésével – romlott a felderítési arány, másrészt a felderített, azaz az ismert elkövetőjű bűnügyeknél nőtt a halmazati bűnelkövetések aránya.⁸ (Lásd az 5. sz. táblát!)

⁸ Vö. Vauró István: i.m. 846. és 854. p.; továbbá Rózsa János: A rablásról. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXIV. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 86. és k. p. A szerző itt az 1979-1984. évek közötti időszakban a halmazati bűnelkövetésnek, azaz a jogszabályi változásnak és a jogalkalmazási gyakorlatnak tulajdonít kiemelkedő jelentőséget az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények névekedésében. (Lásd a 2. sz. tábla 6. és 7. oszlopait!)

A felderítetlen bűncselekmények és a 100 ismert elkövetőre jutó bűncselekmények száma

Időszak átlaga	Felderítetlen bűncselekmények			100 ismert elkövetőre jutó ismert bűncselekmények
	száma	az előző időszak %-ában	az össz. bcs-ek %-ában	
1967-1975	21507	.	18,2	115
1976-1980	28504	132,5	22,4	122
1981-1985	43896	162,0	29,7	122
1986-1989	72050	164,1	36,9	130

A felderítetlen, azaz az ismeretlen elkövetőjű bűncselekmények elkövetőinek a száma természetesen felbecsülhető az ismertté vált elkövetők által elkövetett (felderített) bűncselekmények és az ismert elkövetők hányadosa alapján. (lásd az 5. sz. tábla utolsó oszlopában!) Feltételezhető ugyanis, hogy ez az arány közel azonos a felderítetlen bűncselekményekre nézve is. Így az ismert és ismeretlen elkövetők együttes becsült átlagos száma az 1967-1975. években 102748, az 1986-1989. években pedig már 150172. Ily módon kiszűrve a felderítetlenség okozta eltérést 46,2%-kal ($150172:102748=146,2$) nőtt volna az együttes elkövetők száma, és 13,3%-kal ($130:115$, pontosabban $130,2:114,9=113,3$) nőtt a 100 felderített elkövetőre jutó ismertté vált bűncselekmények száma. A két tényező együttes hatására emelkedett az ismertté vált bűncselekmények szám 165,6%-ra ($146,2 \times 1,133=165,6$). Ezekből a számításokból azonban nem lehet egyértelműen arra a következtetésre jutni, hogy a bűnözés (a bűncselekmények) nagyobb ütemű növekedését kizárólag, vagy akár csak döntően is az egy elkövetőre megállapított halmazati növekedés eredményezte, mivel a vizsgált időszakban növekedett az ismertté vált elkövetők száma is - 112,8%-ra. A rendelkezésre álló adatokból tehát csak az állapítható meg a standardizálás módszerével, hogy az ismertté vált bűncselekmények 65,6%-os növekedését 29,6%-ban a felderítetlen esetek növekedése, 12,8%-ban az elkövetők növekedése és 13,3%-ban a halmazati változások idézték elő [$165,6 = /1,296 \times 1,128 \times 1,133 / \times 100$].

A megfigyelt időszakban a bűnelkövetők vonatkozásában is nagyobb mértékű és ütemű a rablások ismertté vált bűnelkövetőinek növekedése – mintegy két és félszerese – az összes bűnelkövetőre számított növekedésnek. Ez azonban alatta marad a bűncselekményeknél tapasztalt több mint háromszoros hasonló aránynak, annak ellenére, hogy a rablásoknál kedvezőbb a felderítési arány, jóllehet rohamosan csökkenő tendencia mellett. Így pl. 1989-ben ez a mutató 45,3%, míg az összes ismeretlen elkövetőjű bűncselekményeknél 36,2%-

os a felderítési eredményesség. Következésképpen a rablásoknál joggal feltételezhető a nagyobb halmazati bűnelkövetés megállapítása. Megfelelő részletezésű adatok hiányában azonban a pontosabb arányok számítására nem vállalkozhatunk. A rablás bűnelkövetőinek az összesen belüli arányai azonban már 1975 óta magasabbak a bűncselekményeknél mutatóhoz hasonló arányokhoz képest, amelyekben már kifejezésre jutnak a kedvezőbb felderítési eredményességek is.

Az összes bűnelkövetők relációjában növekszik a büntetett előéletűek, illetve ezeken belül a visszaesők aránya. (Lásd a 6.sz. táblát)

6.sz.tábla

A büntetett előéletűek és a visszaesők arányváltozása (%)

Évek átlaga	Büntetett előéletűek	Visszaesők
1979-1982	33,3	13,9
1983-1986	35,1	15,7
1987-1989	35,9	16,7

Ezen belül is rosszabb a helyzet a rablás ismertté vált bűnelkövetőinél. Itt a büntetett előéletűek aránya 1983-1986 között 48,8% és 1987-1989 között már 51; illetve az összes visszaesők aránya a jelzett évek átlagában 29,7% és 32,3%.

Mint hogy az ismertté vált bűncselekmények száma a gyermekkorúak normaszegéseit is magukban foglalják, indokolt ezek adatait itt is említeni, — mint elkövetőket — annak ellenére, hogy büntetőjogilag nem vonhatók felelősségre. (Lásd 7. sz. táblát)

7.sz.tábla

A gyermekkorú elkövetők száma

Évek átlaga	Gyermekkorú elkövetők		száma	Ebből rablást elkövetők	
	száma összesen	a bcs-t elkövetők %-ában		száma	1971/74 = = 100
1971-1974	3224	3,8	31	100,0	1,0
1975-1978	2583	3,1	41	132,3	1,6
1979-1982	2958	3,7	81	261,3	2,7
1983-1986	3803	4,1	123	396,8	3,2
1987-1989	3559	3,8	102	329,0	2,9

A jövő bűnözésének alakulása szempontjából nagyon is indokolt a fiatalok mellett a gyermekkorú elkövetők körülményeinek alaposabb megismerése, ezek bűnözésének visszaszorítása érdekében, mivel az összes gyermekkorú elkövetők száma és aránya az 1974-1980-as évek átmeneti csökkenése után 1981-től átlagosan növekvő tendenciát mutat. A gyermekkorúak zömmel vagyon elleni bűncselekményeket (1982-ben 75,7%-ban, 1989-ben 93,8%-ban) követnek el. A rablást elkövetők száma azonban a vizsgált időszak dinamikájában a gyermekkorú elkövetők általános színvonalváltozásánál lényegesen nagyobb (229%-os) növekedést mutat. Ez egyébként több mint kétszerese a rablás összes bűnelkövetőinél az azonos időszakhoz (1971-1974) mért (108%-os) növekedésnek. (Lásd a 4. sz. tábla 4. oszlopának adatait!) A gyermekkorú elkövetők egyik lényeges sajátossága, hogy a cselekményeket az elmúlt tíz év átlagában mintegy 80%-ban csoportosan követték el; továbbá az 1988-89-es években kimutatottan az esetek mintegy 50%-ában fiatal- vagy/és felnőttkorú társaságában követték el.

III. A rablások alakulása a jogerősen elítéltek alapján

A hazai köztörvényi bűnözés egészének alakulásáról a legkiegyensúlyozottabb képet a jogerősen elítéltek adatai mutatnak. (Lásd az 1. és a 8. sz. táblát!) A megfigyelt időszakban 1970-ben érte el a szembeötlő legalacsonyabb értéket (46330) és 1978-ban a — nem számottevő kiemelkedést jelentő — legmagasabb számot (66814).

8.sz tábla

A jogerősen elítéltek alakulása

Időszak átlaga	összesen	Jogerősen elítéltek		
		száma	ebből rablás miatt elítéltek 1967/70= = 100	aránya %
1967-1970	53805	296	100,0	0,6
1971-1074	64032	499	168,0	0,8
1975-1978	64705	666	225,0	1,0
1979-1982	58717	884	298,6	1,5
1983-1986	61293	1088	367,6	1,8
1987-1989	65066	988	333,8	1,5

Összevetve a négyéves átlagok alapján az összes jogerősen elítéltek számát az ismertté vált összes bűnelkövetőkkel, az előbbiek az utóbbiaknak – jelentős ingadozással – csak mintegy 70-80%-át teszik ki. Az eltérések alapvető oka – eltekintve itt a büntetőeljárás időtartamának kitolódásától – a differenciált felelősségre vonás módozatainak alkalmazása. Ennek következtében ugyanis hosszabb távon átlagosan a gyanúsítottá nyilvánítottak 67-70%-ával szemben került sor vádemelésre. Természetesen ezek az arányok bűncselekmény-nemenként, annak társadalomra veszélyességi fokától függően is eltérők. Így a rablás miatt jogerősen elítélteknek a rablás összes ismertté vált bűnelkövetőjéhez viszonyított aránya is magasabb az előbbi általános színvonalnál; 1971 óta minimális ingadozással átlagosan 83%. E viszonylagos stabilitás magyarázata, hogy mind a rablás bűnelkövetőinél, mind a rablás miatti elítélteknél szinte csaknem azonosak voltak a négyéves szakaszkénti fejlődési ütemek, illetve a megfigyelt időszakbeli fejlődési színvonal változásai. Kissé meglepő, hogy egyrészt a rablás bűnelkövetőinek, másrészt a rablás elítélteinek az összes bűnelkövetőkhez, illetve az összes elítéltekhez mért megoszlási arányai is csaknem megegyezők, (vö. a 4., 7. és 8. tábla 5. oszlopát!), holott az összes bűnelkövetők, illetve az összes elítéltek négyéves átlagos fejlődési ütemei, ha tendenciájában nem is, de kvantitatíve az előbbieknél nagyobb mértékben térnek el.

A rablás bűncselekmények egyik fő jellemzője, hogy zömében a fiatalabb korosztályok követik el. Ezt igazolják a 9. sz. tábla adatai is.

9. sz. tábla

Rablás miatt jogerősen elítéltek száma és a 100 000 azonos korúra jutó arányuk korcsoportonként

Év	Fiatalkorúak (14-17 éves)		Ifjú felnőttek (18-24 éves)		Felnőttek (25-X éves)		Összesen (14-X éves)	
	száma	100000 lakosra	száma	100000 lakosra	száma	100000 lakosra	száma	100000 lakosra
1976	216	39,2	307	24,6	115	1,7	638	7,5
1980	256	49,9	391	37,2	174	2,5	821	9,7
1985	419	71,3	405	44,5	286	4,1	1110	13,1
1986	442	75,2	404	44,4	292	4,2	1138	13,4
1987	376	63,7	420	44,7	298	4,3	1094	12,8
1988	333	54,8	402	44,7	291	4,2	1026	12,0
1989	274	43,2	309	31,8	261	3,8	844	10,1

A rablás miatt jogerősen elítéltek száma, illetve a 100 ezer 14 éven felüli népességre vetített mutatói összességében 1986-ig növekedett, majd az ezt követő három évben fokozatosan csökkent, 1986-tól 1989-re háromnegyedére. Ebben a tendenciában csak az 1979. évben jelentkezik törés (5,5%-os visszaesés), feltehetően az új Btk. hatálybalépése, nevezetesen a kifosztás törvényi tényállásának elkülönítése mutatkozik a három jellegzetes korcsoportnál. A teljes idősor alapján a fiataloknál 1980-1986 között a legintenzívebb, (172,7%-os) a növekedés, miközben a megoszlási arányuk 31,2%-ról 38,8%-ra növekedett. 1986-tól e csoportnál a legnagyobb mértékű, közel 40%-os csökkenés is, amellyel ismét egyharmadára esett az egészen belüli részesedési arány. A 100 ezer fiatalok juttató mutatók pedig mindvégig – a felmenő ágba jelentősen – magasabbak a másik két korcsoport hasonló arányszámainál. Következésképpen a rablások elítélteinek abszolutszámbeli dinamikus alakulásában a fiatalok meghatározó szerepet játszanak. A 100 ezerre juttató összesített, átlagos arányszám változásában azonban – kisebb súlyuk miatt, mivel csak négy évjáratra vonatkoznak – már lényegesen csekélyebb hatást gyakorolnak.

Az ifjú felnőttek (18-24 évesek) rablás miatti elítélteinek jelentősebb számbeli megemelkedése is 1980/81-től kezdődik. Az ezt megelőző négy-öt évben átlagosan minimális ingadozással, átlagosan 324 fős volt az előfordulás; majd 1988-ig bezárólag 411 fős ugyancsak stabil átlag körüli számok következnek; és csak 1989-ben csökken ismét 309 főre. A 100 ezer főre jutó elítéltek arányai átlagosan mintegy 40%-kal alacsonyabbak a fiatalokhoz képest, bár az utóbbi években közelednek egymáshoz.

A 25 éven felüli felnőttek vonatkozásában évenként kisebb hullámzásokkal ugyan, de egyértelműbb a növekedési tendencia mind abszolút számban, mind a 100 ezer lakosra vetítve. 1976-tól 1989-re mindkét kifejezési formában több mint kétszeres az emelkedés, és az e korcsoportnál 1987-ben jelentkező 298 fős csúcshoz képest is csak 12%-os a visszaesés 1989-re.

Ismeretes, hogy a bűnözésen belül a nők aránya lényegesen alacsonyabb. Így pl. az ismertté vált bűnelkövetőknél 1980 óta 13,3 és 14,7% közötti ingadozással átlagosan 13,9%-os volt a részesedési arányuk. Továbbá a női bűnelkövetőkön belül, bár az egyes bűncselekmény-nemeken eltérően, az életkor növekedésével, általában a 30-35 évig növekszik a nők aránya. Közelebbről a rablás miatt jogerősen elítéltek vonatkozásában is tapasztalható ez a differenciálódás. (Lásd a 10. sz. táblát!)

Ezek szerint a nők rablás miatti arányai nem érik el a női bűnözés általános szintjét, feltehetően a cselekmény erőszakos jellege miatt, illetve azokban is zömmel társtettesi, bűnsegédi minőségben vesznek részt. Bár nem kellő részletességgel az életkori bontás, az azonban kiténik, hogy a 25 éven felüli elítélteken belül lényegesen nagyobb arányban (18% felett) szerepelnek a nők.

A rablás miatt jogerősen elítélt nők azonos korcsoporton belüli arányai

Időszak átlagban	14-17 évesek	18-24 évesek	25 év feletti	14-X összesen
1976-1980	9,0	9,1	18,7	10,6
1981-1985	11,3	12,6	18,1	13,5
1986-1989	10,0	10,5	18,7	12,4

A bűnözés volumenének változásából, azaz a bűncselekmények, a bűnelkövetők, a jogerős ítéletek dinamikus alakulásából már következtetni lehet egy adott terület kriminalitási helyzetére. Közelebb jutunk a bűnözés minőségbeli súlyosságának megismeréséhez a büntettek és a vétségek arányainak bemutatásával is. E tekintetben hazai viszonylatban a kriminalitás fokozódását jelzi az a tény is, hogy a súlyosabb megítélésű büntettek száma pl. 1980 óta mintegy két és félszeresére (247%-ra), a vétségek száma pedig 144%-ra növekedett. Ennek következtében az 1980. évi 27,8%-os büntetési arány 1989-re 39,7%-ra növekedett, míg a vétségeké ugyanez idő alatt 72,2%-ról 60,3%-ra csökkent.

Míndezek mellett azonban elvileg a bűnözés mind kvantitatív, mind kvalitatív súlyossági jellemzőinek együttes kifejezését találjuk a jogerős bírói elmarasztalásokban, a kiszabott büntetésekből. Nevezetesen súlyosabb esetekben a kiszabott szabadságvesztés időtartam-változásainak, a kisebb súlyú esetekben az egyéb büntetések alakulásának tükröznie kell a társadalomra veszélyesség súlyosságát is.

A rablás miatt jogerősen elítéltekre nézve a 11. sz. táblázat adataiból is arra következtethetünk, hogy e bűncselekménytípusnál is növekedtek a súlyosabb esetek, a cselekmény minősített alakzatai, amelyeket a Btk. is súlyosabb büntetéssel fenyeget.⁹

A kiszabott szabadságvesztések átlagos időtartamának mellőzésével a megosztási viszonzyszámok alapján is kitűnik, hogy a fiatalkorúaknál a kiemelt években mindenekelőtt csökken a szabadságvesztésnél enyhébb jellegű büntetésre ítélt aránya. Ezek aránya az 1976. és az 1980. évi 20% felettiről

⁹ A Btk. (1978. évi IV. tv.) 321. szakasz (3) és (4) bekezdései szerint a rablás minősített alakzatai:

(3) A büntetés 5-10 évig terjedő szabadságvesztés, ha a rablást a) fegyveresen, b) jelentős értékre, bünszövetségben vagy csoportosan követik el.

(4) A büntetés 5-15 évig terjedő szabadságvesztés, ha a rablást a) különösen nagyértékre, b) jelentős értékre fegyveresen, bünszövetségben vagy csoportosan követik el.

fokozatosan csökkentek 1987-ig, 7,4%-ig. 1980 után tendenciájában növekedett mind a két éven aluli, mind a 2-3 év között kiszabott szabadságvesztések aránya. A felnőttkorúaknál jelentősen csökkent a 2 év alatti elítélések aránya az 1976. évi 37,2%-ról 1987-ig 16,6%-ig; a 2-3 évre elítéltek aránya pedig ugyanez időközben 28,4%-ról 24,5%-ra. Ezzel szemben jelentősebben növekedett a 3-5 év között kiszabott büntetések aránya: az 1976. évi 22,5%-ról 1987-re 38,3%-ra; illetve az 5-8 év időtartamú szabadságvesztések aránya a jelzett időközben 11,3%-ról 18,8%-ra növekedett. A rendelkezésre álló adatokból természetesen az nem tűnhet ki, hogy a súlyosabb szankciók alkalmazásában milyen mértékű szerepet játszott a büntetékiszabási gyakorlat retorziós és preventív célzatú motivációja, illetve mennyiben tükröződik materiálisan a rablások terén megnyilvánuló társadalomra-veszélyesség.

Minden bűncselekmény-típusnál megtalálhatók azok a lényeges sajátos tulajdonságok, amelyekben eltérnek a többiekétől. Így a rablások vonatkozásában is tapasztalhatók ilyen specifikus jegyek, amelyeket a megközelítés szempontjából ez alkalommal az alábbi négy főbb megfigyelési csoportban kívánunk röviden összefoglalni a teljesség igénye nélkül. Ezek

1. A rablások területi megoszlása
2. A rablások jellemzői a cselekményi oldalon
3. Az elkövetői oldal jellemzői és
4. A sértetti oldal jellemzői

1. A bűnözés területi megoszlásának általános vizsgálati célja a kriminalitási fertőzöttség és struktúra megismerése. Természetesen akár a bűnözés összességének, akár valamely bűncselekmény-nemnek területi vizsgálata is történhet a bűncselekmények elkövetési helye, a bűnelkövetők lakhelye és az illetékes bíróságok jogerős ítéletei alapján. Nyilvánvaló az is, hogy a regisztrált adatok e tekintetben is eltérnek egymástól a korábban már említett, fogalmilag eltérő megfigyelési egységek, valamint a büntető eljárás időtartambeli eltolódásai miatt. Tanulmányunkban a rablások területi megoszlását csak a bírósági jogerős ítéletek alapján mutatjuk be 100 ezer 14 éven felüli lakosra vetítve. (Lásd a 12. sz. táblát!) Az itt megfigyelt öt év átlagos rangsorában: 1. Borsod-Abaúj-Zemplén; 2. Szabolcs-Szatmár; 3. Hajdú-Bihar; 4. Jász-Nagykun-Szolnok, 5. Heves megyék követik egymást; illetve az alacsonyabb gyakoriságú megyék sorrendje; 16. Pest; 17. Baranya; 18. Vas; 19. Győr-Sopron; 20. Békés. Ez a rangsor azonban már korántsem azonos a bűnözés általános fertőzöttségi színvonalára szerinti sorrenddel, amelyben messze Budapest foglalja el az első helyet.

Igen szoros viszont a kapcsolat — a rangkorreláció alapján — a rablások és az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények területi megoszlása között.

A rablás miatt jogerősen elítéltek a szabadságvesztés tartama szerint

Év	-2	2-3	3-5	5-8	8-10	10-12	12-15	Össze- sen	Egyéb bünte- tésre ítéltek	Összes elítelt
	év szabadságvesztésre ítélték									
<i>Fiatalkorú</i>										
1976	145	-	26	-	-	-	-	171	45	216
1980	136	52	15	-	-	-	-	203	53	256
1985	251	78	33	1	-	-	-	363	56	419
1986	269	106	31	2	-	-	-	398	44	442
1987	220	96	27	5	-	-	-	348	28	376
1988	196	79	19	-	-	-	-	294	39	333
1989	173	41	16	1	-	-	-	231	43	274
<i>Felnőttkorú</i>										
1976	157	120	95	50	-	-	-	422	-	422
1980	158	163	184	53	4	3	-	565	-	565
1985	120	188	254	106	20	1	2	691	-	691
1986	111	166	246	145	20	4	3	695	1	696
1987	119	176	275	135	10	2	-	717	1	718
1988	123	172	254	133	11	-	-	693	-	693
1989	117	146	205	87	14	1	-	570	-	570
<i>Fiatal – felnőttkorú együtt</i>										
1976	302	120	121	50	-	-	-	593	45	638
1980	294	215	199	53	4	3	-	768	53	821
1985	371	266	287	107	20	1	2	1054	56	1110
1986	370	272	277	147	20	4	3	1093	45	1138
1987	339	272	302	140	10	2	-	1065	29	1094
1988	319	251	273	133	11	-	-	987	39	1026
1989	290	187	221	88	14	1	-	801	43	844

IV. A rablások főbb jellemzői

2. A rablások elkövetési módját az erőszakosság jellemzi. Ebből a szempontból az utóbbi évtizedben kényszer alkalmazására került sor a személyek javai elleni rablások 75-80%-ában, a fenyegetések arányai átlagosan 15-16%. A társadalmi tulajdon elleni cselekményeknél elsősorban (45-50%-ban) a lopott tárgy megtartásáért fejtenek ki erőszakot. Domináló az eszköz nélküliség, azaz 80-85%-ban a fizikai-tesztí erő fölénye játszik szerepet.

Az elkövetési helyszín — a személyek javai elleni cselekményeknél — 60-70%-ban a nyílt közterület, ahol az elkövetés rendszerint útonállászerűen történik; 12-15%-ban magánlakásban, 6-8%-ban szórakozó helyeken történik az elkövetés.

12.sz tábla

100000 14 éven felüli népességre jutó rablás miatt jogerősen elítéltek száma a megyei (fővárosi) bíróságok szerinti megoszlásban

Megye (főváros)	1976	1980	1985	1986	1989	Átlagos rangsor
Budapest	7,8	7,6	11,7	13,1	11,1	7
Baranya	0,6	11,0	5,8	8,4	8,1	17
Bács-Kiskun	5,7	11,9	11,4	11,4	7,8	8
Békés	3,1	2,9	9,4	5,2	4,9	20
Borsod-A-Z.	15,0	19,6	23,2	23,4	18,3	1
Csongrád	8,5	7,6	11,4	9,0	4,4	12-14
Fejér	4,3	6,8	11,8	10,9	6,7	15
Győr-Sopron	3,3	4,5	9,2	4,2	6,3	19
Hajdu-Bihar	6,4	11,0	28,3	26,4	20,7	3
Heves	7,2	10,0	18,9	16,3	9,7	5
Komárom	8,4	17,5	10,3	17,3	8,8	6
Nógrád	9,0	3,7	9,6	8,5	10,5	12-14
Pest	5,1	10,8	8,6	8,7	9,0	16
Somogy	7,5	3,1	13,4	9,5	7,9	12-14
Szabolcs-Szatmár	15,2	15,3	18,9	19,5	11,0	2
Jás-Nk-Szolnok	10,8	12,6	14,2	25,2	9,3	4
Tolna	10,7	8,0	10,4	11,3	3,9	11
Vas	0,9	5,3	9,9	5,8	4,1	18
Veszprém	4,1	11,3	10,6	10,2	10,7	9-10
Zala	11,3	3,2	6,8	11,6	13,1	9-10
Összesen	7,5	9,7	13,1	13,4	10,1	-

Az elkövetési nap szempontjából eléggé kiegyenlített a megoszlás, de éves átlagokban a pénteki napokon a leggyakoribb (15-17%-os) az előfordulás. Napszakot tekintve pedig 21-24 óra között történik a legtöbb elkövetés (pl. 1979-ben 41%-ban, 1985-ben 32%-ban), illetve ezt követi a késő délutáni (15-18 óra közötti), és az esti (19-20 óra közötti) végrehajtások aránya.

3. A rablás elkövetőinek¹⁰ (bűnelkövetőinek, elítélteinek) legszembetűnőbb jellemzője a fiatalabb korosztályokhoz való tartozás. Az előzőekben bemutatott adatokból is talán kitűnik, hogy 1976-ban a rablás összes bűnelkövetőinek több mint 80%-át a 14-24 évesek adták ki. Majd az abszolút szám és a 100 ezer azonos korú lakosra jutó gyakoriságuk 1985/86-ig történő emelkedése ellenére némileg csökkent az arányuk – a 25 éven felüliek nagyobb intenzitása növekedése miatt –, de ezzel együtt is még 1989-ben is közel 70%-os arányt képviseltek a rablás miatt elítélteken belül. Még szembetűnőbb ez az életkori sajátosság a fiatalokúra nézve. Míg ugyanis e korcsoport 1976-tól kis ingadozással 9-10%-ot képviselt, az összes bűnelkövetőkön belül, addig a rablásoknál ez az arány átlagosan több mint egyharmadát jelentette, sőt 1986-ban már a 40%-ot közelítette.

Mint már bemutattuk, az összes bűnelkövetőkön belül a megfigyelt időszakban átlagosan 35% körüli a büntetett előéletűek aránya, és ennél jelentősebb ütemű tendenciával növekedett az összes visszaesők aránya, 13%-ról 17%-ra. A bűncselekmények jellegétől és ezeknek az elkövetői oldalon tapasztalható eltérő szellemi, kulturális színvonalától, életmódjától függően azonban jelentős szóródás mutatkozik. Így a rablások bűnelkövetőinél is, akiknek az átlagos iskolázottsági színvonala messze lemarad az általános színvonalától, következőképpen zömükben szakképzetlen, foglalkozás nélküli, esetleg alkalmi munkavállaló, jóval nagyobb a büntetett előéletűek aránya. Ez az 1980-as években - növekvő tendenciával – átlagosan 50% körül mozgott. A rablás különböző szintű visszaesőinek aránya pedig már kétszerese a bűnelkövetők összességénél mérthez képest. Különösen figyelemre méltók ezek az adatok, ha figyelembe vesszük, hogy a rablások bűnelkövetőinek zöme 30 éven aluli.

Az előzőkkel is kapcsolatosan indokolt a cigány bűnelkövetők helyzetét kiemelten említeni. Hazai viszonylatban a cigány népesség arányát az 1980-as években, magas területi szóródás mellett, átlagosan 3,5-3,8%-ra becsülték.¹¹ Ezzel szemben a bűnelkövetőkön belüli arányuk 8-9%, és a 10 ezer lakosra jutó kriminalitási gyakoriságuk is mintegy két és félszerese a nem cigány lakossághoz képest. A *cigány bűnelkövetőkön belül* lényegesen magasabb a nők aránya (21-23%), mint az összes bűnelkövetőkön belül (14%); valamint a fiatalokúra

¹⁰ E kérdéskörrel – reprezentatív megfigyelések alapján – részletesen foglalkozik *Merényi Kálmán*: A rablás elkövetőinek főbb személyiség jellemzői c. nyomás alatt lévő tanulmánya. Kézirat, 1991.: továbbá *Rózsa János*: A rablásról c., már idézett tanulmánya. Már csak emiatt sem kívánunk e témakörrel behatóbban foglalkozni.

¹¹ Tájékoztató a cigánybűnözés alakulásáról 1983-1987. években. Kiadja: a Legfőbb Ügyészség Titkársága, 1988.

aránya 23-24% az általános 10-11%-kal szemben; továbbá a büntetett előéletűek aránya is 52-55%. A bűncselekményt elkövető gyermekkorúakon belül pedig már 20-24%-os a részesedési arányuk. Ugyancsak az 1980-as években a cigány bűnelkövetők 55-60%-ban vagyon elleni bűncselekményeket hajtottak végre, ezen belül is több mint felében személyek javait károsító lopást; mintegy harmadában pedig erőszakos és garázda jellegű bűncselekményeket követtek el. A rablások bűnelkövetőinek átlagosan közel 40%-a, az összes elkövetőinek aránya pedig mintegy 60%-a cigány.

Az alkoholfogyasztás kapcsolata a bűnözéssel már közismert. A felnőttkorú bűnelkövetők átlagosan 25-30%-ban alkoholos állapotban hajtják végre bűncselekményeiket. A rablások tekintetében ez az arány legalább kétszerese. Emellett a sértettek oldaláról is jelentős szerepet játszik az alkoholos befolyásoltság.

4. A rablás bűncselekményeknél, annak erőszakkal, fenyegetéssel járó jellege miatt, a *sértetteknek* jóval nagyobb a szerepük, mint az egyéb bűncselekményeknél. E bűncselekmény sikeres végrehajtása ugyanis nagymértékben függ a sértett védekezési képességétől. Ezért e bűncselekmény tettesei is általában azokat szemelik ki áldozatul, akiktől eredményes ellenállás nem várható. Ebből a szempontból tehát mindenekelőtt az ittas egyének, a fiatalabb, illetve az idősebb korosztályok és a nők csoportjai tekinthetők elsősorban potenciálisan veszélyeztetetteknek.

A statisztikai adatok és a jelzett reprezentatív felmérések is azt igazolják, hogy a felnőtt aktív korú férfiak elleni rablótámadásokat csaknem minden esetben a sértett valamilyen befolyásultságú ittas állapota váltotta ki.

Az összes ismertté vált sértettek száma az 1985-1989-es évek átlagában 108284 fő. Ebből 1,6% a gyermekkorú és 11,3 a 60 éven felüli időskorú sértett, összesen 12,9%. A rablások sértettjeinek száma az öt évi átlagban 1603, az összes sértetteken belüli aránya pedig 1,5%. A két kiemelt korcsoportban azonban ennél magasabbak a rablás áldozatainak aránya: Az összes gyermekkorú sértettnek 6,7%-a, az összes időskorú sértettnek pedig 21%-a. Csak a rablás sértettjein belüli átlagos arányuk pedig a gyermekkorúaknál 7,3%, a fiatalokéknál 17%, az időskorúaknál 15,7%. Figyelembe véve azonban az érintett korcsoportok népességi megoszlását, csupán a fiatalokéknál mutatkozik magasabb sértetti arány a 6-7%-os népességi arányhoz képest. Csak jelezni kívánjuk még, hogy a fiatalabb korosztályoknál a tettesek és a sértettek kora között igen szoros korrelációs kapcsolat is mutatkozik.

A rablások által okozott forint összegű károk általában nem jelentősek. Anyagi kár 1975-ben 19%-ban, 1985-ben 25%-ban nem is keletkezett. A jelzett két év sorrendjében az okozott kár 1,8 millió, illetve 6,3 millió forint. Az egy bűncselekményre jutó átlagos kár a társadalmi tulajdon elleni esetekben 20100 Ft, a személyek elleni cselekményeknél 1500 Ft, illetve 1985-ben ezek 11500 Ft és 3800 Ft. Az 5000 Ft alatti károk gyakorisága 64%, ill. 73%, de a 2000 Ft alatti károk is 62 és 72%-ban fordultak elő; 100 ezer forinton belüli károkat pedig már csak egy, illetve hat esetben okoztak. Az alacsony értékű károkozás

természetesen összefügg mind az elkövetői, mind a sértetti oldalon jelentkező magas fiatalkorú (és gyermekkorú) arányokkal.

JÓZSEF BALÁZS

DIE WICHTIGSTEN CHARAKTERISTISCHEN ZÜGE DES RAUBS

ZWISCHEN 1967-1989

(Zusammenfassung)

Der Verfasser demonstriert durch statistischen Methoden die Epoche der Zunahme in der Zahl des Verbrechens von Raub in Ungarn.

Die Studie erörtert die dynamische Änderung der Zahl des Raubs innerhalb der Gesamtkriminalität, weiterhin im Zusammenhang mit den Vermögensdelikten – besonders gegen die Güter von Privatpersonen – und Delikten raufhändlicher und gewaltsamer Charakter.

Die komplexe Analyse wird auf Grund von Erfassungsobjekten (unités d'observation) wie "bekanntgewordenes Verbrechen", "bekanntgewordener Verbrecher" und "rechtskräftig Verurteilter" aufgebaut.

Es wird auf die Relation der drei Annäherungsmethoden und die Ursachen der daraus sich ergebenden, zum Teil verschiedenen Tendenzen aufgewiesen.

Auf Grund der Ergebnisse der aufgearbeiteten Angaben werden die wichtigsten Züge des raubs ausgesieben: die territoriale Differenz, die Spezifika der objektiven und subjektiven Merkmale, die Alterseigenschaften der Verletzten und die Züge der Schadensverursachung.